

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 180 (12270)

1983 чылдың август 5, пятница

1925 чылда үндүзүлгөттүгүн

Өртөө 3 көп

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИНИҢ ШАЛЫПЧЫ АЙЫ ЧОРУП ТУР

«Шым» солун бөгүн КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН сизге чыгарып берген. Сизиниң чедириниң тураснаадып калдыр.

Тес-Хем районда «Кызыл» совхозун хоочун хойжуу Соан Хайын он бирги беш чылдың өзек чылаан бодун күжү-биле 15 тонна сизген белеткээр хүлээлгезин август-туң бирге чедир 18 тонна кылдыр күөсеткен болгаш ажилын ам-даа уламчылап турар.

Мурнакчылардан үлегер алыңар! Мал чеми белеткээриниң талазы-биле чарлаттынган шалыпчы айың социалист чарыжыңга ийкейлиг кириңер!

Кызыл чылар! Мал чеминиң белеткелинче!

Наймысаладың бугурулгелериниң, албан болгаш өөредилге черлериниң коллективтериниң мал чеми белеткээриниң шалыпчы айында көдөргө чедир турар дузаның дугайында айттыртың СЭКП Кызыл хооромунун бугурууга дүүн чугаалашкан.

Чоок-кавынның совхозтарына, хой кезинде «Сукпак» семиртилге каттыжышкынында кылдырлар 10.000 тонна мал чеми белеткеп, бээр деп хүлээлгени алганнар. Хоорай-ның чамдык коллективтери көдөргө ишчилерге мал чеми белеткеп бээр хүлээлгезин ак сеткидиг күөседип, ону улуг хоорай-салга-биле көрүп турар деп, СЭКП хооромуну бугуруу демдегелген. Чижээ, Кызылдың аш-чем барааннары-ның салымның ажилдакчылары 160 тонна ногаан массаны белеткээр, пландан 10 тонна хойну хүлээткен. Кадик камгалаа министрствозунун коллективни 82 тонна сизгени, 125 тонна ногаан массаны белеткеп, боттарының хүлээлгезин оранчок ажыр күөсеткенер. Сүт заводунун, «Тува-обувь» каттыжышкыны, ремонттехниканың, типо-

ХОВУШӨЛДЕРЖЕ МАССАЛЫГ ҮНЭЭЛИ

графияның коллективтери ажи аждаааннар.

Индиг-даа болза, чамдык бугурулгелерин болгаш организациаларын удуруткучлары, партия организациалары мал чеми белеткээр даалганын аа-харысала чок чоруун көргүскен. Чижээ, авиабугурулгени, хем парохостовуун Кызылда район өргөзүлгени, «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкыны, «Тыва көдөргө тудуг» трестин, «Тыва сүт тудуг» трестин чамдык өргөзүлгелерин, хой-хей транспорт бугурулгелерин, педагогика институтунун, педагогика училищениң коллективтери бо ажилче ам-даа өгөлөп кирбөөн.

Негир субботаны болгаш өөрескенин хову-шөлдерге массалык ажилдаарының хүнери кылдыр СЭКП хооромунун бугуруу чарлаан. Мал чеминиң белеткелинге ийкей бугуруу ийкейлиг киришин дээш бугурулгелерин, албан черлериниң удуруткучлары база партия организациалары бугу-ле хемчеглери алыр, шалыпчы ажилче ийкей бугуруун мобилизацияп умурлуг.

Шунту мал чеминиң белеткелинче! Малга быжыг чем-суурну тургузар дээш коллектив бугуруу салышкыны кирир умурлуг.

ПЛАНДАН АЖЫР—600 ТОННАНЫ

ССР-ниң 50 чылы аттыг совхозтун ажил-ишчилери мал чеминиң белеткээриниң шалыпчы айың айттыр дугайында СЭКП обкомунун бугуруунуң доктаалы-биле таанышкан, ол чугула кампания үезинде бар арга-курлавырларны ажиллап турган, малга чедир санын, шынарлыг чеминиң белеткээрине кичээл-тегил уламдырган.

Оператор Алексей Васильев Гольцовка удуруткан АВМ-ни ажилчылары паян бугу-гар 400 тонна борбаалдырлар белеткээр даалганын август-2-де 100 хуу күөсеткенни совхозтун дирекциязыга рапорттаан. Ажил-агыйын парком секретары Ю. М. Байырын сү-

мелээни бугуар, АВМ-ниң улуг оператору, коммунист Алексей Васильев Гольцов чок ажылдары, ажил-ишчилери дугайында сонургадым. — 400 тонна борбаалдырлар белеткээр планым бис. Индиг-даа болза бо чылын өткө-сиген элек болганы-биле хой-баштыр бо ажилды эрте өгө-лөп, бөгүнге чедир 308 тонна кылдыр, артык ийи тонна-ны ам доран дужаалтар бис.

— Ам моон ийкей чүңү кылдыр силер? — Хүлээлге алган бис, 600 тоннамы немей кылдыр. Ону сентябрь айың төңүзүңгө чедир, ногаан массаны сөөртүр довулгуже күөседиптер со-рулгалыг бис.

СОРУКТУГ СИГЕНЧИЛЕР

«Чыраа-Бажы» совхозтун Хо-рум-Дар салбырынның дөвө-көзүндө чайгаар үгөс сизгени дүңдү бо чылын эки болган. Суурнуң чурттакчы-лары 6 эвено болуп алган, мал чеминиң белеткелин чору-туп турар. Салбыр 1705 тонна сизгени белеткээр планым. Индиг-даа сөөктү хүнеринге чедир 160 тонна сизгени сарааттаан азы пресстеп боодаалар, 260 га черин сизгени калдыр-биле кескен. Оларның чамдыкын сарааттаан.

Хол-биле сизген кеер эвено-лардан Куулар Шудуу-оолдун эвеноу эскерини мурнаан. Олар он бир тонна сизгени кескен, сарааттаан. Сизген кеер бригадаларга, эвеноларга таарымчалыг бай-далды салбыр баштаар чери, Хоорун-Дар көдөргө Соединиң күөсөмү тургускан. Индиг-даа Чадана хоорайдан Хо-рум-Дар сүргө хлөб чедир-гези үндүлүшкенин чоруп турарын сизгенчилер хомудан турар.

Чадана хоорайның албан, организациа коллективтери мал чеминиң белеткелинге массалык-биле кирип турар. Коллектив бугуруу тус-тузунда оонаалдыг ажилдап турар. Райкукомунун удуз өө-редилге кылдырлар болгаш урууларның спорт школарында каттышкан эвеноу 5 тонна сизген белеткээр планым ажыр күөседипкен. Ийке методист Саар-оол Монгуш, урууларның спорт школарында Чыкай-оол Монгуш, башкы Дөстай-оол Ховалыг хой-надыр-биле сизген кезинге өскөсери мурнаан, соруктуг ажилдап турар.

Райкукомунун көдөргө ажил-агый өргөзүлгени, агрозо-нур каттыжышкынында ажилдакчылары «Искра» сов-хозка 5 тонна сизгени кези, сарааттап бөзүп хүлээткен. Оларга 7 ийке составтыг эвено Чадана хем калдыр сизгени хой калдыр-биле кезип дооскан.

К. МОНГУШ.

ШЕФБИЛЕ

турар. Сизген кезилдез ам кайда-даа хайымшыктыг.

Оон-биле чергелештир ра-йонун өртөө удуз ажилдак-чылары, коммунист ажил-агый, ийке ажил-агый черлери, Тезиниң № 1, 2 бис чыл школарының кол-лективтери чарлаттынган ийке шөф-билен киришкенин шөф-биге шүтүмчүлөп айткан болгаш моон сонгаар динга-ныр хун салында организас-тай өрттирер шөфтерге ийке-келди киришин алатынган организациаларың удурут-кучуларга даандырган.

С. САЛЧАН.

Бай-Тайга район.

КЕЗИЛАДЕ КИДИН ТУЛУК

«Нарын» совхоз бо чылын 3950 тонна мал чемин белет-кээр планым. Сизген белеткээр бригадаларың ажил-ижи Чы-раа-Бажы, Дагыды, Тес уну болгаш Артыштыг хайымшы-кыныг. Бар курлавырларны ажиллап турган, бо чылыг планын күөседиптер арга-зы бар. Күсүк элекке кези-деи кидин тулук. Хөндөй Асы суурнуң бугу албан, организациа черлериниң ажил-агыйлары, агиткаторлар-ның чурттакчылары мал чеминиң белеткелинде бүрүн кир-

жип турар. Механизаторлар сизгени кес-тиргеш пресстоз, совхозтун № 3, 4 хойжы бригадаларың кыштагаларында чедиргеш, са-рааттаан. Мал чеми белеткее-чилериниң хандырылганы эки. Аш-чемини боладар-ла арга-биле хандырган. Хөсүг шы-тарында номчур солун, сет-күү доктаамал кези турар. Шыдыраа, шавка, колейбол болгаш өске-даа оюн херексе-лери бар. Көдөргө ажил-агый-ның машиналарың артык кезектери белен, хандыг-бир

үрелишкени болу бээрге, до-раа солун, септеп алыр. Артыштыг Алексей Суму-нун удурутканы механизас-тынган сизгени эвеноун кез-жигүнери шалымны ажил-дап турар. Олар каш хонук-тарда чайгаар үгөс 27 тонна шынарлыг сизгени белеткээр, Эвеноун ажилы комплекс-ти чоруп турар. Бир тра-ктор кестирер, ону сүртүр-нир трактор болдуер, дорт-күз пресстэр, бешки са-рааттар дээш чыкканга ажилдап турар. Механизатор-лар Валерий Тамгыт, Ева-Дамдин-Сорон олар хун нор-мазын 100—150 хуу күөседип турар.

К. ХАНГАЙ.

Эрзин район.

БАЗА КАТАП ХЛЕБ ДУГАЙЫНДА

ту! кааптар бис. Кандыг-бир черге бичиң кижиңиң хлөбти октапкан, теп чорууларын эскерипти баарымыс, бажыга бок хумунуңе эргижирези хлөбти киир кааптарымыс бугуру-дур деп көрбөй баар чоруктар турар. Хлөб дуга-йында айттыртыг оң херек-леп турар кижилерден аңы-да ону кылп, бугуруу турар кижилериниң талазында тоомча чок болурун черле ор-нотко болбас. Тараа бистиң столдарымыска амлангыч бу-лочка, печенье, батон бооп

иң чурттакчылары деп, ам-даныг, аяныг хлөбти ховар көөр болгаш бо та-лазы-биле хомудан турары-даа чөптүг. Чыгыс хыналда-ның түнелинде Кызылдың хлөб заводунда 1,3 тонна су-харилерин, бир тонна ажи хлөбти брактан. Прямиктери болгаш Ленинградский деп бо-лочкаларың садарыга чөп-шээрлөбөз. Стандарти дүүшөп продукцияны бугу-руу технология чүрүмү даалганы хүлээп алырмын эгелээш, хлөбти чүдүрүп чору-

негелдеринге дүүшөс бол-ган. Хлөбти шыгы улуг, хө-вир-хемчээл чүдүлөшөс, ажиткызы эрте берген болган. Хыналда кылдыр болгаш хө-вир приборлары база шунту үрелин.

Тураның хлөб заводунга хыналда түшкөндө база-ла өртүрүп чугаалар. Чүе эгелээш, бо чылдың июль 26-27 хүнеринде хыналдалар үези-де ийи аңгы бөлүк продукция-ны бирээзинде хлөбтериниң деңизин четтес, эскенин хлөбтериниң дашкы хөвир чүрүк, физика-химиятыг шынарлары багы болган. Херекселери база четче ажил-даас.

Республиканың Аш-чем үлөтүрүң министрствозу ол четтестери эдер, бугуру-лгелерин экономиказын бы-жылгаар, технологиязын сай-ыраңгайлаптар талазы-биле хемчеглери алырын аазаан, ийкезакжок тус-тус черлерде партия, совет органдар хлөб заводтарының ажилын энжи-нтер, оларга быжыг коллек-тивтери тургузарың дуза-ларын күзүңгө. Чүе дээрге, бистиң шунтуустан үнөсөп четтес байлаамыс — хлөб ду-гайында чугаа чоруп турал, хойну кылдыр черле албан боор.

Г. ТОЛКАЧЕВ.

Тываның курхайгаар ла-бораториязың стандарт кылдыр эргелекчи.

АМ-ДАА ШУУДАВААН ПЛАНЫ—170 ТОННА

«Ак-Туру» совхозтун ажил-ишчилери бо чылын 5290 тон-на сизгени белеткээр планым. Амга чедир Кызыл-Дар сал-быр 554 тоннамы, Ак-Туру—56-ла тоннамы кезип, сараат-таан. Бүдүк-бүр белеткелин-де 62 школачы ажилдап ту-рар болгаш 32 тонна мал че-мин белеткээр.

Бо саннардан алган көөр-ге, ажилдың темпизин оожум дээрин билдингир-дир. Илан-гыя совхозтун Ак-Туруг сал-бырынның малчыны, ажил-чыны сизген кезилдезин чаа-ла эгелеп турары четтес. Ук салбырга шеф-биле дуза көр-гүзүп, мал чеми белеткеп бээр хүлээлгелер организас-ялардан орук участогунун,

профтехучилище салбырын-ның коллективтери мынчага дээр сизгенел эгелээш. Совхозтун удурутгалыг мал чеми белеткээр ажилды чет-тес организастап турарында оң темпизин оожум болуп, бо хүнерге чедир эвээш сизген белеткелтигенин айттыр апаар. Илангыя сизгенчилерин ийке-бээр сөөртүр машина-техника-ны багы ажилында хой улус үнелиг үе-шакты халас чидирип, өргөткө-не контора чанынга 9—10 шапка чедир тургулар. Совхозтун дирек-циясы, парком, профвелеа комитети он чүге таарыштыр шийитирген көрбөз!

К. КОМБУ. Ууур-Хем район. Бригадаларда сизгенчилер.

ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАП

на сизгени кезип, хөпээнип алган болгаш мал чеминиң белеткелинге ам-даа үргүлчүлөп турар.

Малчы П. Хүлөр-оол сизген кезилдезинче хамкыты мурнай кирген болгаш он ажи тон-намы белеткээр. Л. Көк-оол болгаш Б. Чооду олар сизген белеткелинге база ийкейлиг кирип турар.

Бистиң корр. Барым-Хемчиг район.

Продукцияның шынары деп чүд деп чүвени хой тайылбыр-лаан ажи чок боор. Ол та-лазы-биле негелдер-даа ула-гаткан, чоннуң херекселери-ниң өскөн-биле шылдыгы база улуг. Таарымча чок кыл-дыр кылган херекселде кым салым алыксаар боор. Аш-чемге хамаарыштыр алырга, салым-даа алган продукттуу, оң амданы, хөвир багы болура, чыкканг эвээс апаар чыгы. Ийкезакжок бистиң магазинеривекке шынары ба-гай, ажилдакчылар үрей кыл-гай, ажилдакчылар дээш ийке-ш чүдүлөр бешти кире бээр.

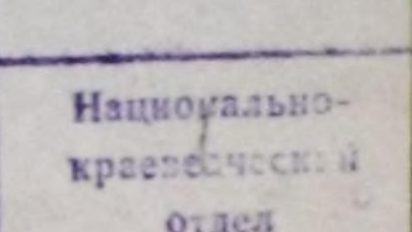
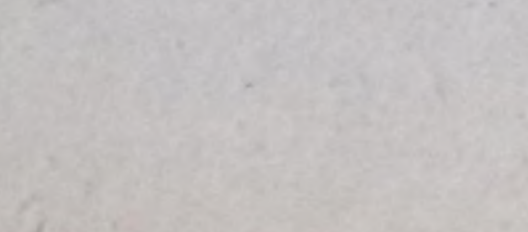
Шынар—ажылдың көрүнчүү

кестириниң мурнука узун бол-гаш нарын орукту эртер. Оон ол орук хлөб заводтарың дамыш, магазинеривекке Дел-гирлеринге амданыг, узагай чыттыг кылдыр делгеттинген булкалар, хлөб кылдырлар кылдыр доостур ужурут бол-гай. Бистиң кижин бугуруңе хлөб хун бүрүде херек, ий-чангаш оң кандыг болуп ту-рары кижин бугуруңе хама-рылгагы.

Хлөбтиң шынарынның тала-зы-биле чамдык хыналдалар-ны Курстандартиң Тыва ла-бораториязың ажилдакчы-лары кылп чоруткан болган оларның түнелдеринге хама-рыштыр чүңү чугаалан болу-ру?

Кызылчылар, бистиң респуб-ликаның элэи хой суулары-

Хлөб... Бо сөс каян шаг-дан бээр улуг ужурут-ка сиз-ген. Төзөн чурт, не, амды-рал-чурттаага дээш ийкеш-лыктыг сөстөр-биле кожа чоруур сөс бооп келген. Бис-тин ол кол чемизиниң ийке-штыг утказын хун бүрү-нүң амдырылынга бо-ла у-

ТУСКАЙ МЕРГЕЖИЛД ИГЛЕРНИН ИДЕПКЕЙИ

тиг ажык 1982 чылда 200 млн. аяж рубль болган.

Тываның автономствезинде дуңду тускай артемингер хууза чогадыкчы панын ректорчулан өгөдөш ийген техниктиг аймактык бир хууза ий турар. «Тувкомхоз» «Водоанал» эргеле «Тыва автору» дээн ийш бүдүрүлгелерде бо аяжк баэс организастваттыглан.

Ылчалаа-дэа хууза чогадыкчы панылар-биле аяжк, массалык-биле иппетер, циастиг чарыш баууд дегин апарган деп чугаалан бэас. Тудугун, колээ аяжк агыйнын, харылаанын баш транспортчу бүдүрүлгелериде. Ийнер-техник аймакдыкчаларын аразын социалствит чарыштын бо газы койгуч оожум шигиз тинин турар. А республика дэ 20 ум тускай артеминге

орай болбай. Бир эвэс алданы
княжи бүрүчү хол-бисе кыл
акжанды кызырарына, эгер
тика-одага чидирини эвэс
диринге, чаа техниканы ш
гөздиринге оода чагыс к
дир-бир-чегини боттанды
рыптар болза, ыкка уугу э
номикты аяктыгы болуп ир
СЭКП ТК-нын июнь (1983
Пленумунун материалына
тускый мергезалдигдер
чогадыкчы идеякени бол
деринге чугула идиг боз
дээрлэпте бузурал уугу.

Г. ТУТЫНИНА

республиканың эргем-техни
жи ниятленилген даргаз

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИ ХАНЫ ШИЦГЭЭДИЙ

КВНУТД

тиктиг сорулгаларын шийтпиг лээри-биле оод түдүш чагпга ай чоругуна тургустунар.

Аныак коммунистер школ ларына СЭКП-ниң Уставын үндээлээш партия тургузуу куучи, партияның программасы документтерин, хамыны мурунда СЭКП ТК-ның Ю. В. Андропов Пленумуна Ю. В. Андропов түм чугазын өөренирин улагы чычлар. Партияга ча киргиз кижиз бурузун оод идея-ниң Литиктиг номиналы, оод лияныч чачыраларын, болшын кычыч утыканы оод шингээл алган турарына дузалар хирес. Партия хүрээленинге ч киргизилген политиктиг оредилген партия организаци ларының амьдалы-биле түдүш холбаншан турар ужу луг.

Марксизм-ленинизмниң үндэзинири өөренир школалар дыйнакчыларының кинээтэй Марксизм-лениния теорияны оод экзекетер, СЭКП төгүтү, оод оо экономиктиг политик кызын өөрениринге утланып турар. Политикшолалара өөренип турарларга партияны иштики болташ дашчыны политиканың чутула айтыры ларын өөренирин сүмелет турар.

Сайзыраггай социализминг теориянының болташ практи кызыны, партияның эконо миктиг болташ социал политиканың айтырылларының талазы-биле, СЭКП-ниң төгүтү дүрүлжүлениниң, ажил агый механизмин сайзыраггайгайдар талазы-биле, амгы үе-чадала СЭКП-ниң аграр политиканың, амьдалыдың социалисттиг оюу-хөвүрениниң делейей аранызына идеологи түдөсөмселден талазы-биле, социализминң делейей систем аныч, делейяниң коммунисттиг шимээшчизиң хөгжүдүр талазы-биле курстар эртемниг коммунизм школаларына оод

Орёл болгаш Белгород хоорайларны фашистиз эжелелден хостаанындан бээр 40 чылы

ТИЛЕЛГЕНИНЧ БАШТАЙГЫ САЛЮДУ

1943 чылдың августун 5-те чурттуң бугу-ле репродукторларыннан Дзиди кол команданын джазын чыгарып чыгарган. «Богун, августун 5-те, 24 шакта, бистин Төрөөн чурту-вустун найсылалы—Москвага Орёл болгаш Белгородту хостаан бистин эрес-мадырлыг шериглеринске алдар кылдыр үгөр-боо салюду кылдыр салют кылдыр».

Москвага баштайгы салют! Топ штабтың начальнигинин организастыг атырылгач талы-бисе оралкычын турган халашкан генерал-лейтенант Ф. Е. Бокотун СЭТА-ның корреспондентизинге ол тогу-дуг болушунун дугайында чутаалааны бола:

Августун 5-тиң эртенде Дзиди кол команданын хостаанын дугайында амынаан дораан-на, Топ штабтың улу-туртууларын баштаа келдир-геш, «эрте-бурункуда бестин шериглер тилелгенин чедип алырга, полководчуларын болгаш оларын шериглерин алдары дзиди, бугу конгаларын кагар турганын генералдары сагындырган. Кол команданын

черинин саяалың бугаар Ста-лин шыгарган шериглерин болгаш оларын удурун ко-мандирлерге алдар кылдыр үгөр-боо салюду кылдыр сү-мелзээн.

Бистин шериглеринин тилелгенин Москвага ба-йырлыг дааштаашкынар-биле болгаш яны-бүрү оңуң раке-талар-биле ичээр демделгээр деп шийтирзээн. Ол дээр ха-рысгалы Топ штаба онаа-ган.

Топ штабтың начальнигинин оралкычын генерал А. И. Ан-тонов-биле Сталинниң чуга-ла минута эртенде, Москваның агаардан халлаашкына уду-ру камгалалының командир-чи генерал Д. А. Журавлесту Кремльге келдирип келген. Алаа ол-ла кезээ байырлыг салюду кылдыр джааган.

Салюттар кылдыр джаа-чуруму орта билбес артилле-ристер архив документалары көрүп, таныжар укурга тава-рышканын. «Оттуг хөгзэ-лини» кылдыр джааган. Ол роль Петр I-ге хамаарып турган болган. Хаан болу-ла «кадым чаагыш» дээр оюн-нарын сценарийлерин бижип турган болган.

Артиллеристерин мурунда салдыган орулгалар нарын турган—үгөр-бооларын бол-гаш оңуң снарядтарын ка-йын алыр деп айтырып тургустунуп келген. Кремльде коменданты чүгө 24 даг үгөр-бооларын берип шыдаар дээр. Ыччангаш оон өске бир чүгү үгөр-бооларын найсылал-ды агаардан халлаашкына уду-ру системанын урелин тур-ган, анги-ангы черлерде тур-гулаан эсиг батареяларын ала-ган. Салюттардан чүгө 1500 снарядтарын тып алган. Чо-гум-на оон ужурундан 124 үгөр-боолар-биле салют кыл-дыр деп шийтирзээн.

Тангыт-ла дун ортузу турда, Москваның кырында дээрине үгөр-боолар даажы динимте-лип үнген соонда, караңгы ку-дучуларын болгаш шолдерин караңгы чыгырыктап турар кааң хүндүс шыккаш кылдыр чырылган. Оон эгелзэ-ле, Москвага салют-биле байырлыг салуушкынар эгелзэ бол-гаш, оларын Константин Фе-дин «тиилелгенин музыка» деп адаан.

Оон соонда улаваанда төп черден үш чергениң салюду доктааткан. Биргизин—324 үгөр-

боолар-биле 24 катап дааш-таар. Ыдыг салюттарын эи-лелдешкен республикаларын найсылалдарын, өске күрү-лерин найсылалдарын хос-таан таварылгага болгаш онаа шыгарылгага болушуннарга алдар кылдыр кылдыр турган. Дайын чыдарының иштинде илди салюттар 23 катап бол-ган. Ийги чергениң салюттары —224 үгөр-боолардан 20 улаа дааштаашкын—210 катап чы-гыланган, үшкү чергенин —124 үгөр-боолардан 12 дааш-таашкын—122 катап болган. Никитин-биле дайын чыдары-ның үзүнде Москвага 355 са-лют болган.

1945 чылдың майның 9-тагы салют эи-не утундурбас бо-ган онаагай болган. Ол кезээ 1000 үгөр-боо 30 улаа дааш-таашкын-биле Улуг Тилелге-ни өөрүшкүзүп бүгү делегей-ге чагыландырып демделгээр. Дайын чыдарында эгел-зээн, салют кылдыр бүгү улустуң байыр-наадымын солун бугулаа бооп быжы-биле чачыккан. Ыччала-лаа эи-не баштайгы салют—1943 чылдың августун 5-тиң салю-дун совет улус кааң-лаа ут-пас.

(СЭТА).

ДАЙЫНЧЫ БОЛГАШ АЖЫЛ-ИШЧИ ХООРАЙ

Совет кижилерге утундурбас үеде, Курсктин улуз ту-чушкуннарына Совет Чепсектиг Куштеринг төгүдүг ту-илелгени чедип алганындан бээр 40 чылын демделген турар үеде Белгород хоорайга Ада-чурт дайыны орденниң 1-ги чер-генин тыккан. Ол шаңнал — гитлеризм эжелекчилерге уду-ру демселдир чыдарында белгородчуларын дайынчы ачы-хавылазын болгаш ажал-агыл база культура тургу-зушкунуна уду-ру чедипкинерин төлөткөн-биле үнелзэ-ниниң демдээ болур.

Дайынның баштайгы хүнеринден эгелзэш, партия ор-ганизаациялар дайынның чылча шаарыныче бүгү күштерин салыр дээр улуг ажалдарын кылдып эгелзэш. Фашист эжелекчилер үзүнде белгородчулар дайынга дүжүп бербөө-нөр. Партизаннар болгаш чажыг ажалдакчылар-даа эже-лекчилерге уду-ру эрес-дидим, быжыг турустуг деңсеешип турганын.

Совет шериглер кадыг-дошкун тулушкуннар-биле 1943 чылдың августун 5-те Белгород болгаш Орёл хоорайларын хостаан. Ол хүн бистин Төрөөн чуртувустун найсылалы Москва тилелгенин алдар кылдыр баштайгы салютту кылган. Ол болза, Ада-чурттуң Улуг дайынның чыдарында тилелгенин баштайгы салют болган. Муң-мун бел-городчуларын эрес-мадырлыг, дидим чоруктары дээр орден-нер болгаш медалдар-биле шаңнаан. 191 кижиге Совет Эи-лелиниң Маадыры деп бекит атты тыккан, 19 кижиге — Ада-чурт орденин долу адилекчилери болган.

Партияның канчаар-даа аажок уду-ру организацы ажалы-нын, күрүенин бүгү талазын дууламышкынын, ол хоорай чурттууларын кызыкмаккай ажал-ижиңни ачында Бел-город катап тургустунган болгаш амы уенин, чаа ову-хев-рин алган. Амы үеде ол хоорай — чурттуң улустуң, өр-тем, культура талазы-биле өн улуг төптөрүнн, бирээни. Оон чурттакчы чоңу сес катап, улустуң бугурулузун он-он катап дайын мурунун деңселей ашкан.

ЧУРУКТА: хостаттыган Белгородтуң кырында Кызыл туңгуч кишиниң эгелзэни. (Белгородтуң чурт-шынчыл музейиниң чуруундан тырт-тырган).

СЭТА-ның фотокоронаказы. О. СИЗОВ биле Ю. НАБАНОВТУН репродукциязы.

ОРЕЛДУҢ КЫРЫНГА КЫЗЫЛ ТУКТУҢ КИИСКИП ҮНГЕНИ

1943 чылдың августун 5-тиң дзидеи Орёлду кудумчула-рына гитлержилер дүвүрөп, оларны танкыларын болгаш автомашиналарын дээр динимтешип турган, ми-чазы-даа оон эи бекит ба-жыларын бирээни—Москва кудумчулун № 13 бажыны-ның кырынга—бистин кызыл тукувус кишиниң эгелзэ. Ка-рангы дүңү ажалдан алгаш, ону 380 дугаар адыгын дзиде-

зиянын разведчиктери И. Сань-ко-биле В. Образцов олар ба-рып азып каанын.

Бөгүн бистер Иван Санько-нун дугайын силерге чутаалап берзээн.

Докшун тулушкуннар үзүнде кижилер чыккаалдан үнүп турган, чычанган И. Саньконун дайындаш тур-ганы разведка-биле «каа-гапардаш» ол чаксаан аты-кан. Улуг дуржулгалыг кижиге

болдура, И. Санькога болук дайынчылар-биле Орёлче ха-нылап киргеш, бистин туку-вусту хоорай кырынга азырын дааскан.

«Беш каз бажының кы-рыныче үнери белең эвес бо-ган. Оон-биле кады солдат-тарын илгеп турганы өрт чадазы элзэн каш черден ур-лип, сыйлы берген болган. И. Санько кыры кырыныче үе бергеш, В. Образцовтук эки-

ниң кырынга туруп алгаш, тукут өрт суургазын ык кылдыр чыгыр шарып каан.

И. Санько-даа, оон эште-рин-даа ол эртенни кааңгы-зындан-даа артык четтикпей манан турганын. Кажан хү-нүң баштайгы херелери хо-орайда бүдүн арткан бажыны-ның кырына чырылган-да, бүгү кижилер шунту Орёл-ду кырынга кишини турган кижил тукут көрүп каанын.

Ол хүн совет дайынчылар гитлержилерни хоорайдан үн-дүр обаламканын.

Орёл болгаш Белгород хо-орайларын хостаан эрес-ма-дырлыг совет шериглерге ал-дар кылдыр миңаарла бистин Төрөөн чуртувустун найсыл-алы Москвага салют кылган. Ол Ада-чурттуң Улуг дайы-нын үзүнде баштайгы салют болган.

Иван Дмитриевич Санько ам Орёлда чурттап турар. Ол хоорайын хостаанын соонда улаваанда дайындыкпай бар-ган: тулушкуннарның бирээ-зинге азы-биле багыланган. Ол дайынчы бодунуң ачы-ха-ныазы дээр Кызыл Тук ор-ден-биле, хой медалдар-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: И. Д. Санько би-чиге орёлчуларга оларны тө-рөөн хоорай дээр тулуш-куннар дугайын чутаалап тур- Ю. НАБАНОВ биле В. УГ-ЛИКТИН ФОТОЗ. СЭТА-ның фотокоронаказы.

ДЫШТАНМЫШААН АЖЫЛДАП ТУРАР

Сүт-Холдун Сүт-Асы орту-мас школанын өөреникчи-леринин бүдүрүлгө бригада-зын турлаа — Актың унуда сууг-суук талдарыг алакта. 5—10 класстарын өөреник-чилер башкы Хүрен-оол Са-багарович Ондарын уду-ру-газы-биле мында ажалдап, чурттап туралар.

2 гектар черде аны-бүрү ногааларын, картофельди урулгар, оолдар боттары та-рын өстүрүп, ажаап турар. Эки ажаалда-хайгааралдыг тундундеи мында каустанын, помидорун, морковтун, огу-речтин үнгени эки.

50 килограмм редисканы өөреникчилер совхозка джаа-

ган. Бир гадан-на картофельди 60 пенттерден өзөш эвести ажаап алыр дээр урулгар кымык ажалдап турар. Уран Ондар, Чечен Чыртан, Валентина Орожаа бол-гаш оон-даа өске өөреникчи-лер эки ажалдап, хүн норма-зын азыр күөсүдүп туралар.

Өөреникчилерин бригада төвүн совхоз урулгарын дыштанмышаан, ажалдаарыга таарымчалыг кылдыр дерип, тургускан. Аш-чем-биле хандырылган эки. Хостуг ша-кандыра урулгар спортту оюннарга киржи, үени хөг-лүг өрттирип туралар.

Б. ОНДАР.

КОЛ КУДУМЧУДА ЧЕТТИРДИМ, ЭМЧИ

Гагарин аттыг кол кудумчу-да урулгар эмнелген бар. Ол ийи каз бажының дышкы байдалы бестин онзагы көстүр. Ында тус-тус өрөөдөрдүн урулгарга таарымчалыг кыл-дыр кылган. Өрөөдөрдүн дег-геш, чыгыг, Олче кире бөөрге кезээде арыг-сылыг ту-рар.

Урулгар эмнелгенин эре-лекчи, дуржулгалыг педиа-тр Светлана Ховалыг ажалла-ры кабинетинге эрежени-ле чедип келдир. Алаа чоокта чаа ужу-рамын, ажал-ажын сонур-гаан мел.

Чаштарын кадым ка-галарын—бистин кол ору-галымын. Профиллактик ажал-дарын баш бурунгаар чорууду турар бис. Оон аңгыда, аза-ныер-биле бот-тускайан бе-седаны кылды, оларга эре-сумени берип турар бис. Ко-лектинге эки ажалыг сестра-лар хей, Чижэ, Тамара Ми-хайловна Сидорова хоочун сестраларын бирээни. Ол уру-ларга эзелк-өзлөн, ажалы-га харымсалгалыг. Аныктар-га арта-дуржулгалыг дамчы-дып келген. Ада-ажынын оон адыгыт эки күзөшкенин бижээни «Салалдар болгаш хомуадалар» дептеринден кө-рүп болур силер—диди.

Эмчтин сүзүни бугаар деми дептерин сонургадым. Ында Ак-Талдан Алайын Уулу-оол мынча дээр: «Уруу-

нун кадым эгиткен эмчилер Чечек Сат, Галина Даваа, улуз экин Светлана Ховалыг, Зоя Хаак-оол оларга сесткинин ханымындан өөрүп, оларны ажал-ажы моон сонгаар-ла мактадыг боорун күөдүм. Бо шыкш чыгыг сестерин бижээни ада-ажынын өөрү-күзүн хей-биле момчуп бо-дур.

Светлана Ховалыг 1970 чыл-да Красноярсктин медицина институтуна дооскан. Баштай-гы күш-ажылы бажымын ол Туран хоорайга эгелзэ. Ол ада ийи чыл ажалдаш, амы-далымын айып-биле Хову-Аксинага ажалды берген. Ол ажалында байлак дуржулганы мөөнзөн. Кызыкмак экин би-лини доктаамал бекитип, ор-динаатурага каш чыл бурун-гаар өөренип алган.

Дуржулгалыг азырын уду-рулгалы-биле азырын баш бурунгаар тодаралары-нын аргаларын чорууду келген. Урулгарыны азыр чорууду баш бурунгаар болдуру-бас дээр үнүүшкүнерин кылды, чер-черлерге ниңчилегерин чорууду турар. Ыччангаш ажа-рыг урулгарын дурген эмнэ-ри-биле эмнелгес чыттырып турар. Кардиологтук эмнел-ге албайн сайырадырнын ар-газын кичээнгейге ап келген.

К. ОЮН.

Танды район.

Бир гадан-на картофельди 60 пенттерден өзөш эвести ажаап алыр дээр урулгар кымык ажалдап турар. Уран Ондар, Чечен Чыртан, Валентина Орожаа бол-гаш оон-даа өске өөреникчи-лер эки ажалдап, хүн норма-зын азыр күөсүдүп туралар.

Сүт-Хол райондан О. Оор-жажын республиканын түбэр-кудэ азырларынга уду-ру эмнэр диспансеринин эмнелге коллективинге өөрүп четтир-генин илереткени бола: 1971 чылда Кызыл эмнелгенинге өк-мел кестирип эмнеттин. Оон бээр чангыс-даа аравайын, ка-дым эжээни. Кезип эмнээр эмчилер Ю. П. Щербак, Е. М. Меско, Сүт-Хол районун улуз эмчиси О. Ш. Ондар, Ч. С. Куулар, санитарка Н. Б. Ондар оларга өөрүп четтиргенин илереттишкен, оларын ажал-ыжыны моон-даа сонгаар чо-гадыкчы чедипкинерин кү-зедим».

Кызылда кезип эмнээр сал-бырын эмчилер чоңуң ка-дым камгаларына билин, күжү харам чока бараалга-лып турарын даразында ча-гааларда мынчаар бижип ту-

рар. Чоюн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтук чолаачын ийи уругун алаам Б. Лоскан: «Ай арыгы таварышкан, үш улаа кестирдим. Алдын хо-лду эччилерин ачында рес-публика эмнелгенинге чедип эмиткен, каң кадык сепиң үн-дүм. Аас-кежиктиг амдырал-че эгиткен эмчилер А. И. Ка-пунинков, А. В. Чимдан олар-га сесткинин ханызындан өөрүп четтирдим».

Тожу районтук төвү Тоора-Хем эмнелгенинде ийи арылгар эмнээр салбырын эмчилеринин эп-найралдымын, онаашкан ажалына чүткүл-дүп эмнелди чыткан үемде билим деп, Ийиң кадык-шылга школанын бажымы С. Дордуп-оол бижип турар. Оон аңгыда ол В. А. Хемер-оолдун эргелекчизин бо сал-бырында эмч сестралары С. Самбыл, Р. Куулар, П.

Монгуш, санитаркалар Д. Эн-гейби, Р. Чигжит оларын ажалы эки деп мактап бижээн. Өкпе азырларын эччилер К. Маады коллективте ажал-дап турар аныктарга ар-га-дуржулгалыг дамчыдып ту-рар, бузуу-ла сагыш чоангы-рагдымкы. Кезер эмчи А. Фуран, урулгар эмчиси С. Гор-ский олар ажалына чүткүл-дүг, азыг кижилер-биле чо-гаалажып кылдыр бодуң тыва сестерин өөренип алган-дар. Тоора-Хем эмнелгенинде интернационал коллектив ажалдап турар. Оон кезигү-нери «Коммунист күш-ажыл-че коллектив» деп бекит атты чедип алыр дээр ажал-дап турарын ол чагазында бижээн.

Шуйнун фельдшер-акушер пунктуунда М. Херте божу-дар эмч болуп ажалдап ту-рар. Ол быжыг билгилгич спе-циалист. Ажалдап келген э-зандан бээр 853 чашты хү-лээп ал, нелерин өөрүшкү-зүп үлөшкөн, хой-ниңи ажал-дарга илдекейлиг коммунист-терин бирээни. Ол «Аас» агит-квартиранын эргелекчизин, эм-нелге профвакел комитети-ниң кезигүчү. Оон урулгары дөрт, онаашкан ажалында

аңгыда, хой-ниңи ажалын күөсүдүп четтигип туралар-ның бирээни деп, Бай-Тайгада «Мураакчы» совхозтук парт-ком секретары К. С. Донгак бижээн.

Кызыл хоорайның аш-чем салдымын салдыжымы И. Са-гаан-оол мынчаар бижээн: «Мээн амы-тынымын камга-лап, кадымын экижидир эм-неп каан эмчилер Роза Шир-шинага, Лидия Сатка, Тамара Коланмайга чүртекчи ханы-зындан өөрүп четтиргенин илереттишкен, ажал-ижиңге чаа-чаа чогадыкчы чедипки-нинерин оларга күзедим».

Кижиге эң-не үнелг чүгө-лө — кадыкшылга хамаарыштыр авторларын чоруткан чагаа-ларында аны-агы азылгар эмнээр специалистерин адап, мактааныры хой. Чижэ, те-рапевт, нерв, травматолог бол-гаш оон-даа өске азылгарын эмчилеринге адрестиг чагаа-лары хей-биле номчуп бо-лур. Чоңуң кадым дээр би-лини, күжүң харам чока ба-раалгадып чоруур чаагай сест-килгид, буаның эмчилерин онза чутула ажал-ижиңге бижикчилерин чогадыкчы чедипкинерин күөп турарын-га каттыжып, деткирип апар.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!

«ШЫН» СОЛУННУН 1984 ЧЫЛ-ДЫҢ ЧАГЫДЫЛГАЗЫ ЭГЕЛЭЭН.

Чагыдылганың чылда өртөө 7 руб. 80 көпөөк, а чартык чылда—3 руб. 90 көпөөк.

«Шынны» чагыдып алынар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АВГУСТ 5-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Ус» 8.40 — Эртен-ги гимнастика. 8.55 — Спорт дугайында информация. 9.10 — Бойдуз камгалалың дугайында документалдыг филь-нер. 10.05 — «Он ийи харлыг турунда». Уран-чечен филь-ми. 11.10 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Малыченко орус композиторларын романста-рин кууседир. 11.30 — «Ком-сомолдун флот вахтасы». До-кументалдыг фильм. 11.50 — Телемелзээр. 11.55 — 15.15 — Часлар. 15.15 — Телемелзээр. 15.35 — «Совет Эстония». До-кументалдыг теселер. 16.05 — Чалыштарын чогадылган-жы. 16.30 — Полмосковский агролетур комплекстеринге — эртемделер. 17.05 — «Богун болгаш хүнүн-чек». До-кументалдыг телефильмниң баш-тайгы үндүрүлгези. 18.00 — Л. Ауслер. Фортепиано биле оркестр концерт. 18.30 — Документалдыг фильм. 18.45 — Бөгүн делегей. 19.00 — БАМ-ны тулдуз тур бис. 19.30 — Улустун аялгалары. 19.45 — «Константин Заслонов». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Ус». 21.10 — Кинопанорама. 23.00 — Бөгүн делегей. 23.15 — СССР-ниң улустарынын 8-ки чайгы Спартакиадазы. Сут-га шипире, сутже шипире. 00.00 — 01.15 — СССР-ниң футбол талызы-биле чемпи-налы. «Динамо» (Киев) — «Динамо» (Минск). Ийи ду-гаар тайм. Футбол совюлде СССР-ниң улустарынын 8-ки чайгы Спартакиадазынын оюн-нары көрүзөр. Сутже шу-раары.

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Шунту түвени билеп алыксап тур мен». Киножур-нал. 8.30 — «Кара роза». Уран-чечен телефильм. 9.50 — Хлебтин өөредил. 10.35 — Ан-гли дил. 11.05 — К. Булыче-втин өөреникчилеринге бижээни телеиниң баштайгы үндүрүлгези. 12.55 — Москва-ның академиктиг хореография училищенин өөреникчилеринин концерт. 14.00 — «Шы-дыраа школазы». 14.30 — ПТУ Часлар. 15.15 — Телемелзээр. 15.35 — «Совет Эстония». До-кументалдыг теселер. 16.05 — Чалыштарын чогадылган-жы. 16.30 — Полмосковский агролетур комплекстеринге — эртемделер. 17.05 — «Богун болгаш хүнүн-чек». До-кументалдыг телефильмниң баш-тайгы үндүрүлгези. 18.00 — Л. Ауслер. Фортепиано биле оркестр концерт. 18.30 — Документалдыг фильм. 18.45 — Бөгүн делегей. 19.00 — БАМ-ны тулдуз тур бис. 19.30 — Улустун аялгалары. 19.45 — «Константин Заслонов». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Ус». 21.10 — Кинопанорама. 23.00 — Бөгүн делегей. 23.15 — СССР-ниң улустарынын 8-ки чайгы Спартакиадазы. Сут-га шипире, сутже шипире. 00.00 — 01.15 — СССР-ниң футбол талызы-биле чемпи-налы. «Динамо» (Киев) — «Динамо» (Минск). Ийи ду-гаар тайм. Футбол совюлде СССР-ниң улустарынын 8-ки чайгы Спартакиадазынын оюн-нары көрүзөр. Сутже шу-раары.

КЫЗЫЛДАН 18.20 — «Аас-кежиктиг тап-тар». Кызыл хоорайнын № 19 асыл-салытын урулгарын концерт. 18.55 — Урулгарга фильм. 19.00 — «Азияның тову». Информатив дамчыдылга. 19.30 — Телемелзээр. 19.40 — Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Вероника Норбу ирлал тур. Концерт.

МОСКВАДАН 20.00 — «Тамчытып удунар, чаштар! 20.15 — «Сактып тур сес бет» РСФСР-ниң улустун артизи Г. Васильевтиң киржигези-биле фильм-концерт. 21.00 — «Ус». 21.30 — 22.55 — Н. Митрофанов. «Андрей Коло-бов». Телемелзээр.

Кызыл

АВГУСТ 5-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Спокойствие отменяется» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шак-тарда.

«ПИОНЕР»: «Петя Орло-ва» 9.30, 13.20, «Дознание пи-лота Пиркса» 11.20, 15.10, «Замужество Марии Браун» 17.10, 19.10, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Подозрение» 14.40, 16.20, 18.00, 20.00 шак-тарда.

«ВОСТОК»: «Нас встречает в перекрестке» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Сильные ду-хи» 15.50, 19.20, «Школа му-жества» 14.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Призрачное счастье» 17.30, 20.00 шактар-да.

Редатор В. С. ПАРАВИЛ

Бөгүн республикага шокар булуттар, чачтавас. Сонгу-барын чүктөн хаттыг дүргө-ни секундда 6—10 метр.

Дүне 6—10 градус, хүндүс 25—30 градус чымыр.

Кызылга чыс чагбас. Сон-гу-барын чүктөн хаттыг дүргө-ни секундда 6—10 метр.

Дүне 9—11 градус, хүндүс 27—29 градус чымыр.

КЫЗЫЛДЫҢ УРАН ЧҮҮЛ УЧИЛИЩЕЗИ

19